MILOSLAV KODÝM

INSPIRUJÍCÍ SÍLA sovětské psychologie

Sovětské psychologii je 60 let. Do vínku dostala dědictví pokrokové předrevoluční vědy a ideovou oporu v učení Marxe, Engelse a Lenina. Její formování v marxisticko-leninskou vědu však přesto v průběhu let probíhalo v prudkých vnitřních ideových bojích. Dnes je sovětská psychologie schopna, schopna plně přispívat k naplnění konečného cíle komunistické společnosti — všestranně rozvinout schopnosti člověka, formovat kolektivní vědomí a nejen odhalovat, ale hlavně realizovat veškeré možnosti osobnosti.

Při hodnocení hlavních vědeckých výsledků sovětské psychologie je třeba konstatovat, že v počátcích vyřešila ty nejdůležitější teoretické a metodologické problémy. Ty nejen zajišťují sovětské psychologii její další perspektivní rozvoj, ale umožňují řešit i takové aktuální úkoly, jako je problém struktury psychiky, biologického a sociálního rozvoje člověka, potřeb komunikace a společenské praxe v nejširším slova smyslu.

Perspektivní etapa rozvoje sovětské psychologie je úzce charakteristická orientací na řešení takových teoretických úkolů, které pomohou naplňovat nároky rozvíjející se společenské praxe.

Mezi hlavní úkoly vytyčené XXV. sjezdem KSSS patří především formování nového člověka — člověka všestranně, harmonicky rozvinutého, aktivního občana socialistické vlasti, schopného tvůrčí činnosti v národním výrobním procesu, člověka, který plně chápe zájmy druhých a dovede chránit internacionální tradice.

Nové výrobní vztahy, způsob života a v neposlední řadě i plánovitá výchovná činnost aktivně formují člověka s komunistickými mravními principy, člověka jako tvůrce i uživatele nových hodnot. Formování člověka začíná v útlém věku v rodině, mateřské škole, pokračuje ve škole, pak na pracovišti. Všude vyžaduje hluboký a všestranný přístup. Současná sovětská psychologie proto studuje různé stránky psychického života člověka — jeho potřeby, zájmy a vztahy, jeho myšlenky, ideály, emoce a city. Vědět vše, co člověk prožívá, prožívá při své práci, ve svém společenském styku, v každodenním životě.

XXV. sjezd KSSS ukládá sovětské psychologii, aby pomohla řešit problematiku formování komunistického člověka, aby poskytla společnosti, učitelům a všem vychovatelům vědecky ověřené poznatky o zákonitostech vývoje, výchově a rozvoji vědomí dorůstajícího pokolení.

Na řešení těchto úkolů se budou podílet různé oblasti vědecké psychologie — psychologie vývojová, pedagogická, sociální, práce, tvůrčí činnosti, psychologie řízení a další.

V minulých letech dosáhli sovětští psychologové značných úspěchů zvláště při studiu zákonitostí formování potřeby práce jakožto základní potřeby člověka budoucí společnosti. Využili velké zkušenosti z pracovní výchovy a zjistili, že proces potřeby práce je rozhodně spojena s pracovní činností, s jejím tvořivým charakterem, s racionální organizací práce i s technickou vybaveností.

Pro rozvoj pracovních potřeb má veliký význam povaha osobních vztahů členů pracovního kolektivu, psychologické klima v něm, vytyčení společných cílů, jakož i společné vědomí vysokých sociálních perspektiv.

Psychologie práce nyní analyzuje pracovní podmínky a zkoumá optimální předpoklady a způsoby organizace činnosti pracovního kolektivu i povahu vzájemných vztahů mezi jeho členy tak, aby každý jednotlivec chápal a prožíval hluboký smysl své práce, neomezoval se jedním osobních a společenských zájmů, zaznamenal uspokojení nad výsledky práce. To vše vychází z předpokladu správného formování pracovních potřeb.

Tato oblast společenské činnosti otevírá velké perspektivy spolupráce jednak mezi vědeckými pracovníky samotnými (psychology, sociology, ekonomy, právníky apod.), jednak mezi vědeckými pracovníky a vedoucími pracovníky — organizátory výroby.

Znalost psychologických zákonitostí v oblasti práce může při současném využití společenských zkušeností významně pomoci vedoucím pracovníkům při podněcování pracovní a sociální aktivity pracujících ve všech výrobních odvětvích, což vede ke zvýšení produktivity práce a rozvoji výroby.

Velkou pozornost v současné době věnují psychologové vědeckému studiu zákonitostí sociálního a výrobního řízení. I v této sféře v minulosti dosáhli dobrých výsledků, které je však třeba systematicky rozšiřovat a prohlubovat.

Současná výroba předpokládá vysokou úroveň sociální a administrativní organizace, vysokou efektivnost činnosti složek, jež stírají a zpomalovaly neúčelné informace o výrobních procesech a které zajišťují přijetí optimálních rozhodnutí.

Psychologie řízení, která je součástí vědy o řízení, studuje speciální vzájemné vztahy lidí v procesu řízení, jejich psychologické vazby (např. pohotovost ke spolupráci ke společné činnosti), stupeň jejich odpovědnosti, rychlost orientace ve složitých výrobních a sociálních podmínkách, přesnost při hodnocení situací, smělost a kompetentnost v procesu rozhodování, úroveň sebekritičnosti v případech neúspěchů. Správné rozmístění lidí a využití jejich individuálních zvláštností vyžaduje permanentně získávat stále nová a důkladnější psychologická poznatky o zákonitostech organizace činnosti lidí, o zákonitostech jejich intelektuálního, emocionálního i volního myšlení.

V takové budoucnosti lze očekávat perspektivní rozvoj psychologie řízení a v důsledku toho i zkvalitnění organizace sociálního života, výroby i kultury práce, což je zvláště důležité v období vědeckotechnického rozvoje.

Objektem i subjektem procesu řízení jsou lidé. Lidé se svými kladnými vlastnostmi, ale i osobními nedostatky. Přesné chápání a správné hodnocení možností lidí zúčastněných na řízení je možné pouze na základě vědecké psychologie; její vhodné využití narušuje vysoké sociální a ekonomické efekty.

Usnesení XXV. sjezdu KSSS všestranně zdůrazňují a rozpracovávají úkoly výchovy a vzdělání mladé generace. Vytváří se dokonalý systém společenských organizací, které řeší výchovně vzdělávací úkoly (mateřské školy, základní školy, střední a vysoké školství atd.). V nich pracuje množství učitelů a vychovatelů, kteří jsou pro svou činnost vyzbrojeni socialistickou ideologií, znalostmi pedagogických věd a pedagogickými instrukcemi. Pedagogická práce má však úspěch jen tehdy, jestliže vychovatelé plně pochopí a respektují účinně s individuálními zvláštnostmi svých svěřenců. Zákonitosti těchto zvláštností a podmínky jejich využití při formování osobnosti člověka od narození do dospělosti studuje vývojová psychologie. Sovětští vývojoví psychologové se proto v nastávajícím období zaměří především na otázku, jakým způsobem a za jakých společenských, životních a materiálních podmínek nejlépe rozvíjet schopnosti člověka a jeho tvořivé síly. Je třeba říci, že sovětská vývojová psychologie učinila v této oblasti řadu pokroků. Především prokázala, že při správné organizaci výchovy a vzdělávání (a to v socialistických zemích existuje) je možné u všech dětí rozvinout vysokou poznávací aktivitu, tvořivé schopnosti, hluboké morální i estetické city a jiné cenné charakterové vlastnosti. Dosavadní výzkumy v této oblasti je nyní nutné prohloubit tak, aby po všestranném zvážení teoretických východisek bylo možno předat pedagogická účinná doporučení praxi.

V oblasti výchovy a vzdělání čeká sovětskou vědu, zejména pedagogiku a psychologii, velká a obtížná práce. Mnohé otázky souvisejí i s problémy kvalitní přípravy učitelů, takových učitelů, kteří budou schopni nejen využívat poznatků moderní vědy, ale pedagogickou vědu samu i rozvíjet.

Naznačili jsme jen některé z důležitých úkolů sovětské psychologie. Jejich řešení stejně tak jako i řešení dalších úkolů si žádá vysoký rozvoj ekonomiky, kultury i vzdělanosti.

Je pochopitelné, že rozvoj a další úspěchy sovětské psychologie předpokládají využití dobrých zkušeností a výsledků, získaných i v jiných zemích světa. Sovětská psychologie využívá vědeckých poznatků dosažených psychology především v socialistických zemích.

Ke splnění všech úkolů má sovětská psychologie vytvořeny veškeré materiální, kádrové a další předpoklady. V SSSR je vybudováno mnoho psychologických pracovišť a institucí, z nichž největší jsou v rámci Akademie věd a Akademie pedagogických věd SSSR. Rozšiřuje se množství psychologických výzkumů, počet publikací s psychologickou tematikou. Psychologie, jež má stále větší a bezprostřednější vliv na řešení praktických úkolů, dostává právem takové místo a prostředky, které podtrhují význam této vědní disciplíny v procesu řízení a fungování.

Snímek A. GARANIN

Antická studia mají u nás hlubokou pevnou tradici. Populárně zaměřená díla i z per našich autorů zprostředkovávají širokému okruhu čtenářů hlubší poznání starověkého světa, ukazují antiku v její historické podmíněnosti. Nejde tu o nekritické připomínání dávno minulých věků, nýbrž o to, ukázat místo antiky v celkovém vývoji lidstva, objasnit, v čem tkví velikost jejího kulturního odkazu.

Autoři publikace Třicet let výzkumu antiky v ČSSR (Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, Praha 1977) na konkrétních dokladech objasňují, jak se u nás v uplynulém období rozvíjela badatelská základna a vědecký výzkum antiky. Po druhé světové válce se v naší republice rozvíjel na zcela nové metodologické základně a postupně se stával významnou součástí společenskovědní fronty. Především aplikace dialekticko-materialistické metody i poznání výsledků sovětské vědy, k nimž při studiu antického starověku dospěla, ukazovaly antiku badatelům nově k novému pojetí těchto věd.

Zmíněné snahy umožnily v roce 19[illegible] z iniciativy našich badatelů na mezinárodní konferenci v Liblicích vznik mezinárodního komitétu pro rozvoj antických studií v socialistických zemích se sídlem badatelského orgánu Eirene (Mír) se sídlem Praha. Od té doby se pravidelně v některé z členských zemí konají vědecké konference. Řeší se na nich aktuální badatelské problémy antických studií. Čeští a slovenští vědečtí pracovníci zorganizovali ještě navíc několik domácích pracovních porad, zaměřených na plnění domácích i mezinárodních koordinovaných úkolů, i konferencí s mezinárodní účastí s antickou tematikou.

ANTIKA *a dnešek*

Vědecká práce je zpravidla výsledkem dlouhodobě koncipovaného výzkumu. Zmíněná publikace zachycuje okruhy bádání a vývojové trendy v antických studiích u nás od problematiky počátků egejské civilizace až po rozpad římské říše. V jednotlivých kapitolách podává výklad o dosažených výsledcích ve speciálních oborech věd o antickém starověku. Čtenář tak získává přehled, jakých úspěchů naši vědečtí pracovníci při výzkumu řeckých a římských dějin, pomocných historických věd (epigrafie, papyrologie, numismatiky), antické literatury, filozofie a mytologie, řecké a latinské jazykovědy, klasické archeologie dosáhli a poznali. Neopomíjejí ani studium antických tradic.

Všechny tyto obory se vyvíjely, jak to ani jinak nemohlo být, ve vzájemných souvislostech. Ty jsou dány společným historickým základem i okruhem pramenů. Naši vědečtí pracovníci aplikovali obecné metodologické poznatky v těchto jednotlivých disciplínách. Vznikly tak i speciální studie, zabývající se problémy metodologie a z pozic historického materialismu řešící závažné teoretické otázky.

Z publikace rovněž vyplývá, že náš výzkum neuskutečňoval pouze z iniciativy jednotlivých badatelů. Vycházel naopak z široce koncipované a koordinované výzkumné činnosti v ČSAV, SAV, na katedrách vysokých škol a v muzeích, podřízené státnímu programu základního výzkumu. Převážná část výzkumu antiky v ČSSR rovněž probíhala výrazně v mezinárodní spolupráci se zahraničními institucemi, především socialistických zemí. Jeho hlavním cílem je jak hlubší poznání antiky v jejím historickém vývoji a jednotlivých aspektech, tak i zkoumání jevů, které působily na myšlenkový vývoj následujících dějinných epoch až po náš socialistický dnešek.

V tom je také hlavní přínos zmíněné publikace, která najde ohlas nejen u odborníků, kteří se studiem antiky zabývají, ale i u všech, kteří se zajímají o historiografii.

-mv-